[א]רובץ ולא רבצן רובץ ולא עומד תחת משאו ולא מפורק תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי רובץ ומה לי רבצן ומה לי עומד הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר צער בעלי חיים דרבנן ה"נ מסתברא דקתני תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבי יוסי הגלילי ש"מ ומי מצית מוקמת לה כרבי יוסי הגלילי והא קתני סיפא תחת משאו ולא מפורק מאי לא מפורק אילימא לא מפורק כלל הא כתיב [2]הקם תקים עמו אלא פשיטא לא מפורק בחנם אלא בשכר מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבנן לעולם ר' יוסי הגלילי היא ובטעינה סבר לה כרבנן ת"ר [א] [1]כי תראה יכול אפי' מרחוק ת"ל [3]כי תפגע אי כי תפגע יכול פגיעה ממש ת"ל כי תראה ואיזו היא ראייה שיש בה פגיעה [א]שיערו חכמים אחד משבע ומחצה במיל וזה הוא ריס תנא [ב]ומדדה עמו עד פרסה אמר רבה בר בר חנה [ג]ונוטל שכר: **מתני'** [א][ד]אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת אבדתו ואבדת רבו שלו קודם [ה]אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא [ו]ואם אביו [ב] חכם של אביו קודמת [ז]היה אביו ורבו נושאין משאוי מניח את של רבו ואחר כך מניח את של אביו [ח]היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו [ט]ואם אביו חכם פודה את אביו ואח"כ פודה את רבו: **גמ'** מנא הני מילי [ב]אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא [4]אפס כי לא יהיה בך אביון [י]שלך קודם לשל כל אדם ואמר רב יהודה אמר רב [ג]כל המקיים בעצמו כך סוף בא לידי כך: היה אביו ורבו נושאין משאוי וכו': [ד]תנו רבנן רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דברי ר"מ [כ]רבי יהודה אומר [ל]כל שרוב חכמתו הימנו רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זה הוא רבו אמר רבא כגון [ה]רב סחורה דאסברן [ו]זוהמא ליסטרון שמואל קרע מאניה עליה ההוא מרבנן דאסבריה [ז]אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון אמר עולא [מ]תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה וקורעין זה על זה [נ]ולענין אבדה במקום אביו אינן חוזרין אלא לרבו מובהק קבעי מיניה רב חסדא מרב הונא תלמיד וצריך לו רבו מאי אמר ליה חסדא חסדא לא צריכנא לך את צריכת לי עד ארבעין שנין איקפדי אהדדי ולא עיילי לגבי הדדי יתיב רב חסדא ארבעין תעניתא משום דחלש דעתיה דרב הונא יתיב רב הונא ארבעין תעניתא משום דחשדיה לרב חסדא איתמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן הלכה כרבי יהודה רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת הלכה כרבי יוסי ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן [ט]הלכה כסתם משנה ותנן רבו שלמדו חכמה מאי חכמה רוב חכמתו ת"ר העוסקין במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה ונוטלין עליה שכר [ס]גמרא אין לך מדה גדולה מזו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן גמרא הא גופא קשיא אמרת בגמרא אין לך מדה גדולה מזו והדר אמרת ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא אמר רבי יוחנן

בימי

רובץ. מקרה הוא לו שרובץ תחת משאו בפעם הזאת: **ולא רבצן.** הרגיל בכך: **ולא מפורק.** והוא צריך טעינה. ולקמן פריך הכתיב הקם תקים: **יכול מרחוק.** והטיל עליו שילך שם: **מדדה עמו.** לאחר שהטעינו שמא יחזור ויפול: **גמ' מנא הני מילי.** דשלו קודם: **לא יהיה בך אביון.** הזהר מן עניות: **כל המקיים בעצמו כך.** אף על פי שלא הטילו עליו הכתוב יש לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק שלי קודם אם לא נהפסד מוכיח ואם תמיד מדקדק פורק מעליו עול ג"ח ולדקה וסוף שילטרך לבריות: **שלמדו חכמה.** סברת טעמי המשנה ולהבין שלא יהו סותרות זו את זו וטעמי איסור והיתר והחיוב והפטור והוא נקרא גמרא: **מקרא.** תורה נביאים וכתובים: **משנה.** כמו שהן שנויות ואין טעמן מפורש בהן: **כל שרוב חכמתו הימנו.** אם מקרא אם משנה אם גמרא: **האיר עיניו.** שהודיעו טעם משנה אחת שלא יכול להבין: **דאסברן זוהמא ליסטרון.** בסדר טהרות (כלים פי"ג משנה ב ופכ"ה משנה ג) היא שנויה ולא הייתי יודע מה כלי הוא ולמדני שהוא כף גדולה שמסלקין בו זוהם הקדירה והקלחת לצדדין: **קרע מאניה.** קרע שאין מתאחה כדין תלמיד על הרב: **אחד יורד לאמת השחי.** משנה היא במסכת תמיד (פרק ג משנה ו) אבל הנכנסים שחרית לפתוח דלתות ההיכל מי שזכה בדישון מזבח הפנימי כו' ושני מפתחות בידו אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון. אחד מן המפתחות הללו פותח פשפש הצפוני שאצל פתח ההיכל בקרן מזרחית צפונית של אולם והיכל כדתנן התם שני פשפשים היה לו לשער הגדול אחד לצפון ההיכל והאולם ואחד לדרומו ואותו שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם כדמפרש התם ואותו פשפש שבצפון (והוא[ט]) לפתח שבזוית האולם שאצל חמש אמות של כותל ההיכל שבצפון פתח ההיכל ודלת סובבת בו ואותו מפתח של אותו הפתח יורד לאמת השחי. פשפשים פתחים קטנים כמין ליפות קטנות ארכו כעובי רוחב הכותל ודלת סובבת בו פוסטי"ר בלע"ז. אחד יורד לאמת השחי הבא לפתוח בו שחרית [י][פשפש שבזוית האולם] עומד מבחוץ בתוך האולם ומכניס ידו בחור שבכותל עד בית שחיו ופותח: **ואחד פותח כיון.** לאחר שנכנס בזה (א) ובא לו לתא אשר על פני אמת עשרה אמה של אולם וקלת מן ההיכל ופותח במפתח שני דלת אחד שמן התא להיכל מהר בלא טורח כשאר פתחים ונכנס להיכל לפתוח דלתות ההיכל: **כיון.** כמו (פסחים דף לו.) יעשנה כדפוס ויקבענה כיון מהר בלא טורח. והאי שער הגדול הוא פתח ההיכל שבין אולם להיכל: **עומדין זה מפני זה.** כדין תלמיד לרב לפי שהיו יושבין תמיד בבית המדרש יחד ומקשין ומפרקין וכולם למדים זה מזה: **לרבו מובהק.** שרוב חכמתו ממנו כר"י: **וצריך לו רבו.** ששמע שמועות שיש בידו מפי אחרים: **מאי.** כלומר קודם לאביו לענין אבדה: **ותנן רבו שלמדו חכמה.** סתמא כר' מאיר: **רוב חכמתו.** אם מקרא מקרא אם משנה משנה: **מדה.** היא קלת: **ואינה מדה.** שהמשנה וגמרא יפים ממנה מפני שתלוין בגירסא ומשתכחים שבימיהם לא היה גמרא בכתב וגם לא היה ניתן ליכתב אלא לפי שנתמעטו הלבבות התחילו דורות [אחרונים] לכתבו: **גמרא.** כבר פירשתי (למעלה) שהוא לתת לב להבין סתימות טעמי המשנה מה הם וכשעמים סותרות זו את זו יבין לתרץ שיהיו שתיהן קיימות או לדעת דברי התנאים החלוקים בדבר ובימיו הא מני פלוני תנא הוא:

בימי

מה לי רבצן. וא"ת וליפני רובץ בחנם רבצן בשכר דה"נ משני ולא מפורק בחנם אלא בשכר וי"ל דניחא ליה לשנויי דאתי כרבי יוסי הגלילי כדמוכח דאתיא כוותיה: **ונוטל שכר.** כמה שמדדה ובפריקה איירי שירא פן ירבץ דאי בטעינה פשיטא דהא טעינה גופה בשכר וכל שכן מה שמדדה: [ל]**וזהו ריס.** אית דגרסי רוס דשבע ומחצה רום עולה [מ]אלפים דהוי שיעור מיל כדמוכח בפרק שני שעירי (יומא דף סו.) גבי סוכות דשעיר המשתלח: **אבדתו קודמת.** וא"ת אבדתו ואבדת רבו וכבוד אביו איזהו קודם אי אבדתו הלא כבוד אביו עדיף למאן דאמר בפ"ק דקדושין (דף לב. ושם) משל בן ואם כבוד אביו הלא אבדת רבו קודמת כדאמר לעיל[נ] אני ה' ויש לומר אבדתו קודמת דהיכא דאביו נהנה מגוף הבהמה חייב לכבדו כגון שחוט לי בהמתך אבל הניחה ליאבד ותביא לי לאכול שגם לאב קשה האבדה אלא שרוצה לאכול[ס]: **ומקרעין** זה על זה. אף על פי שאינו יודע יותר לפי שלומדין זה מזה ואם תאמר דאמרינן בפרק האורג (שבת דף קה: ושם) חייב לקרוע על אדם כשר אפילו לא היה בשעת יציאת נשמה [ג] ויש לומר דהכא איירי בקרע שאינו מתאחה כדין תלמיד על רבו וכן פירש רש"י:

אחיכם

מסורת הש"ס

א) סנהדרין סד., ב) לעיל ל. סנהדרין סד: ע"ש, ג) [מסכת כלה תוספתא הוריות פ"ב], ד) [עיין תוספות מו"ק כב: ד"ה ועל רבו], ה) [עי' תוס' סנהדרין מט: ד"ה אמר ותוספות יבמות קו. ד"ה רבא ועי"ו יט. ד"ה אמר], ו) [כלים פי"ג מ"ב ופכ"ה מ"ג], ז) [תמיד ל:], ח) שבת מו. וש"נ, ט) בס"א: הוא, י) רש"ל, כ) [ד"ה שלמדו חכמה], ל) [נ"ל קודם ד"ה ונוטל], מ) הוא אלפים חסר חמשה ועיין בערוך ערך ריס, נ) דף לב., ס) [וע"ש בתוס' ד"ה ר"י וכן בתוי' זבחים ל: ד"ה תטלת].

תורה אור השלם

1 כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: שמות כג ה

2 לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ: דברים כב ד

3 כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: שמות כג ד

4 אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן כִּי בָרֵךְ יְבָרֶכְךָ יְיָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ: דברים טו ד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואחד פותח כיון לאחר שנכנס בזה. נ"ב אבל הר' עובדיה פי' שאותן שני מפתחות היו שניהם בפשפש הצפוני יע"ש:

הגהות הגר"א

[א] גמרא ת"ר לא תראה כו' ממש ת"ל לא תראה. כצ"ל (והוא בדברים כב וכן הוא בספרי שם וא"ש דב' המקראות כתיבי גבי אבידה' ומוכחין זה לזה ועיין ריטב"א ושיטה מקובצת ובהגר"א ח"מ סי' רע"ב ס"ק כ'): [ב] במשנה חכם. נ"ב גירס' הרי"ף וש"פ כאן שקול נגד רבו: [ג] תוס' ד"ה ומקרעין. וי"ל כו'. נ"ב ולמב"ם חולק וכ' דוקא ברבו מובהק (ועמ"ש רבינו בט"ז סי' רמב ס"ק סט):

רבינו חננאל

ת"ר כי תראה יכול מרחוק ת"ל כי תפגע יכול פגיעה ממש פגיא בפנים ת"ל כי תראה הא כיצד ראיה שיש בה פגיעה שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל וזהו ריס. ומדדה עמו עד פרסה ונוטל שכרו. קיימא לן פריקה בחנם לדברי הכל וטעינה בשכר כרבנן: **מתני'** אבדתו ואבדת אביו וכו' אבדת רבו שלו קודמת. פי' יניח של אביו ויניח של רבו וישיב את שלו שנאמר אפס כי לא יהיה בך אביון. והמדקדק שלא יבא לידי עניות סוף בא לידי כך: ת"ר רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דברי ר"מ ר' יהודה אומר כל שרוב חכמתו ממנו ור' יוסי [אמר] אפי' לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו. אע"ג דאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה רב ששת סבר כר' יוסי. ועוד הנה שמואל עשה כמותו וקרע על ההוא מרבנן דאסבריה והא דתנן במסכת תמיד [illegible] ושני מפתחות אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון מפרש לה

רבינו חננאל (המשך)

מפתח אחד היה מכניס ידו ופותח בו מיד והאחר לא יכול לפתוח בו עד שהיה מוריד ידו עד שחיו וכך היה פותח וכן הוא מפורש בתלמוד ארץ ישראל [א] הנה שמואל לא למד ממנו אלא פירוש משנה זו בלבד וכיון ששמע שמת קרע עליו כאשר קורע התלמיד על רבו. וכן פירש רבא כי רבו כגון רב סחורה דאסברן זומליסטרון [ב] פי' התרווד שמהפך בה בשר בתוך הצלחת נקראת זומליסטרון; ובתלמוד ארץ ישראל [ג] רב כר"מ חד בר נש פתח פומיה דרב ושמע דדמך ובזע עלוהי. ומתניתין נמי כר' יוסי דייקא [ד] והא דאוקימנא כר' יהודה שינויא הוא: ת"ר העוסק במקרא פי' במקרא בלבד ואין מתעסק גם בתלמוד מדה שאינה מדה היא [illegible] שהרי לא נתעסק גם בפתרון המצות. משנה מדה שנוטלין עליה שכר שהרי המתעסק בפתרון המשנה שיש בה הרבה מן המצות שהן

עין משפט נר מצוה

קפח א מיי' פי"ג מהל' רוצח ה"ז סמג עשין פא טוש"ע חו"מ סי' רעב סעיף ה:

קפט ב מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף ד:

קצ ג מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף ו:

קצא ד מיי' פי"ב מהל' אבידה הלכה ח סמג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסד ס"א:

קצב ה ו מיי' שם פי"ב ופ"ה מהלכות ת"ת הלכה א סמג שם טור ש"ע שם ס"ב וטור ש"ע יו"ד סי' רמב סל"ד:

קצג ז מיי' פ"ה מהל' ת"ת ה"א סמג שם טוש"ע יו"ד סי' רמב סל"ד:

קצד ח ט מיי' שם ופ"ח מהל' מתנות עניים הל' יח סמג שם וסי' קסב טוש"ע שם וסי' רנב ס"ב:

קצה י מיי' פי"ב מהל' אבידה הלכה א סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסד ס"א וטוש"ע יו"ד סי' רמב סל"ה:

קצו כ טוש"ע ח"מ שם:

קצז ל מיי' פי"ב מהל' אבדה הל' ב ופ"ה מהל' ת"ת הל' ט סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' רסד ס"ב וטוש"ע יו"ד סי' רמב סעיף ל:

קצח מ מיי' פ"ה מהל' ת"ת ופ"ט מהל' אבל הי"א סמג עשין יג עד פב טוש"ע יו"ד סי' רמב ס"ל וסי' שמ ס"ז וסעיף ח:

קצט נ מיי' פי"ב מהל' אבדה הל' ב סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסד סעיף ב:

ר ס מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה יא סמג עשין יב טוש"ע יו"ד סי' רמו סי"ד:

לעזי רש"י

פושטיי"ר [פושטירל"א]. דלת קטנה, פתח צדדי.

מוסף רש"י

לא יהיה בך אביון. לא תביא עצמך לידי עניות (לעיל ל:): הזהר בעצמך שלא תבא לידי עניות (סנהדרין סד:). **תלמיד וצריך לו רבו.** ללמוד ממנו (חולין מח: ע"ש). **הלכה כסתם משנה.** רבי הוא סידר המשנה וכשראה דברי חכם ויישרו בעיניו שנאן סתם ולא הזכיר שם אומרו עליהם כדי שלא יהו שנויה מפי יחיד ונראין כאילו נשנו מפי המרובים ויעשו כמותן (ביצה ב:).

א) כן מגולה בירושלמי בסוף פרקין. ב) כ"ה גירסת רבינו וזומליסטרון [illegible] ג) [illegible] ד) וכן [illegible]